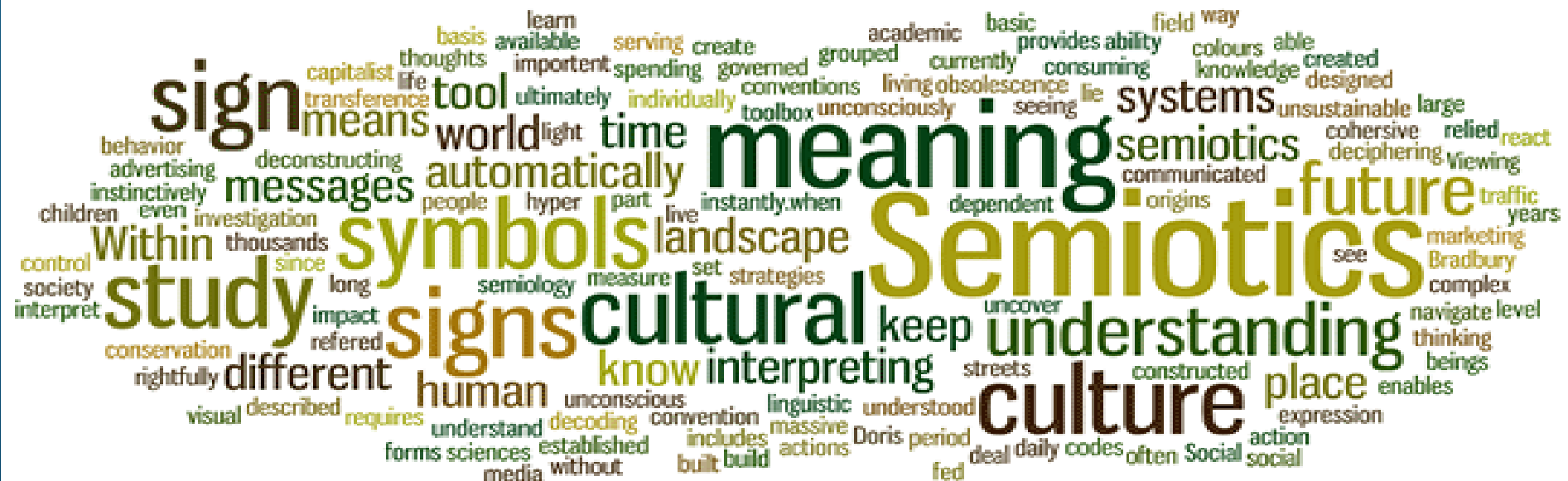

Тема: Знакова теорія мови.

План

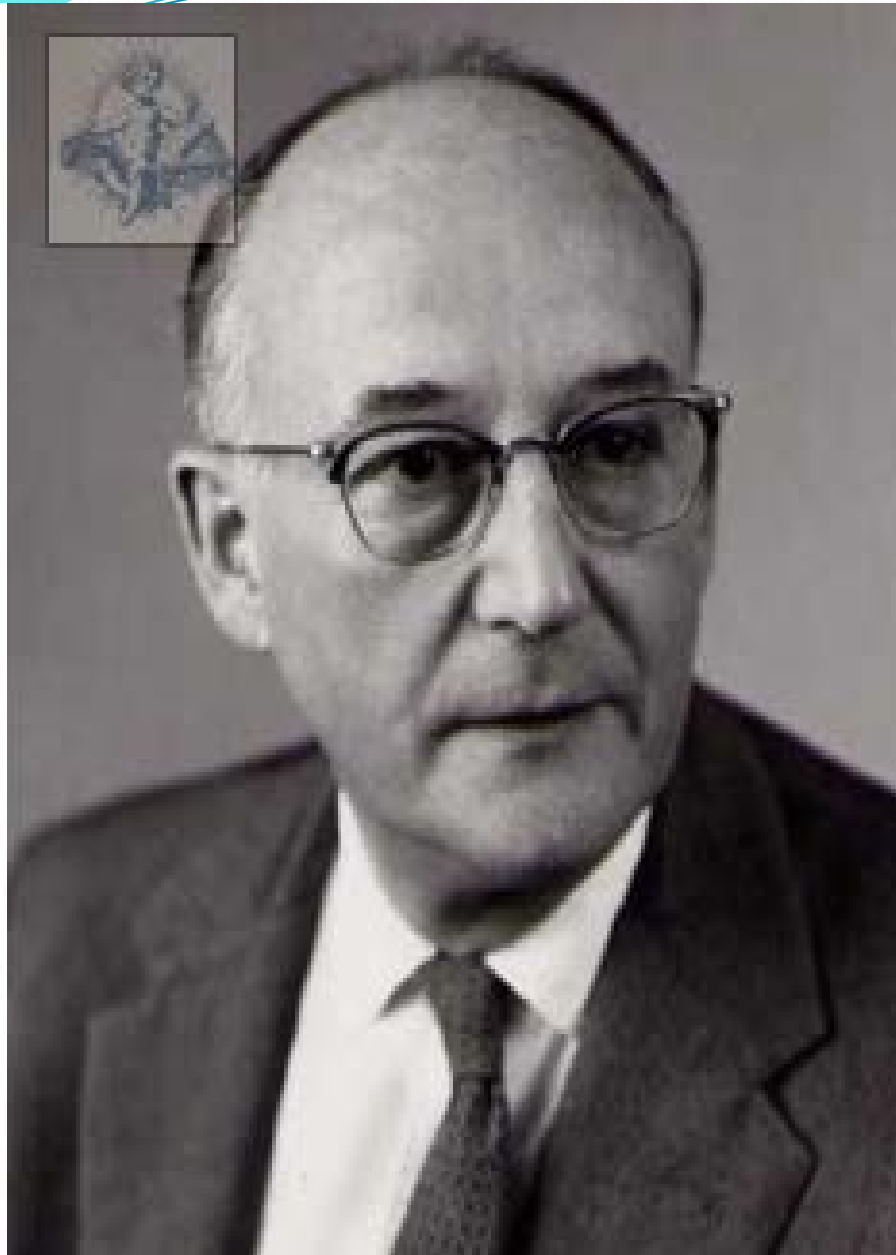
- 1) Мовознавство й семіотика. Знак як мовна категорія.
- 2) Типи знаків.
- 3) Специфіка мовних знаків. Мовний знак і одиниці мови.
- 4) Мова як особлива знакова система.

Лінгвосеміотика / семіотика – розділ мовознавства, який вивчає знакову систему мови (від давн.-грецьк. Σημεῖον – «знак, ознака»).

Три аспекти дослідження знаків:

- 1) **синтаксичний**, який вивчає відношення між знаками в межах даної системи;
- 2) **семантичний**, який вивчає відношення знаків до позначуваних ними явищ і предметів;
- 3) **прагматичний**, який вивчає ставлення до знаків тих, хто ними користується.

Моррис, Чарльз Уїльям **(Morris, Charles** **William) (1901–1979)**

Американський філософ, один із засновників семіотики. Народився 23 травня 1901 у Денвері (шт. Колорадо).

Систематизував, розвиваючи ідеї Пірса, семіотику, виділивши:

- синтактику
- семантику
- прагматику

«Основи теорії знаків» 1938

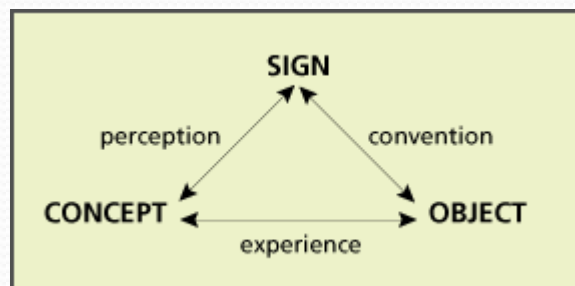
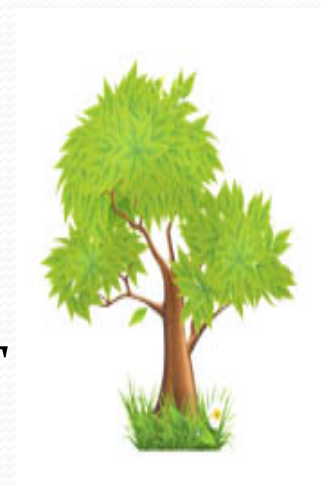
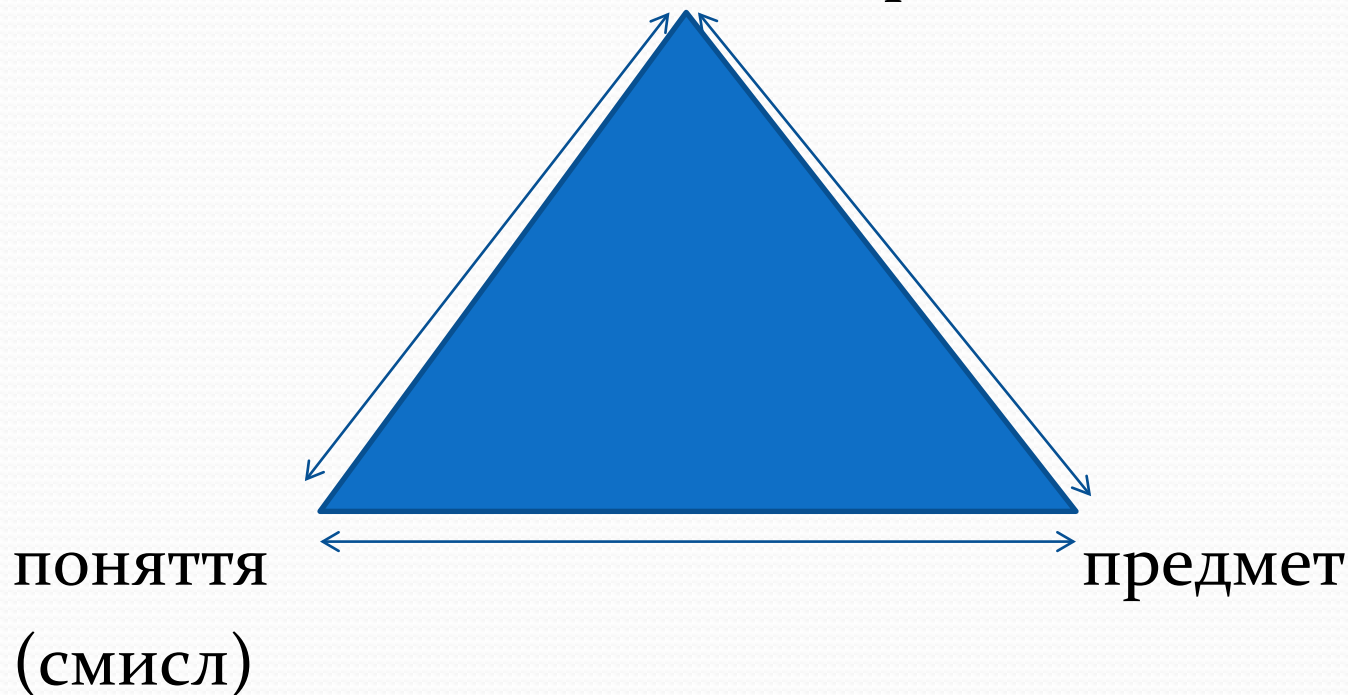
- **Мовний знак** – це умовний знак, який об'єднує в собі матеріальне (позначення), та ідеальне (значення), що є відображенням у людській свідомості предмета чи явища дійсності (денотата).

Готлоб Фреге (1848-1925) – німецький математик, логік і філософ – пізніше запропонував класичний семантичний трикутник відображення сутності мовного знака німецький математик, логік і філософ.

Семантичний трикутник Г. Фреге

мовний знак (дерево)

Семантична трапеція

поняття “дерево”

мовне (лексичне)
значення “дерево”

денотат

фонетичне слово
(звукокомплекс)
[дереиво]

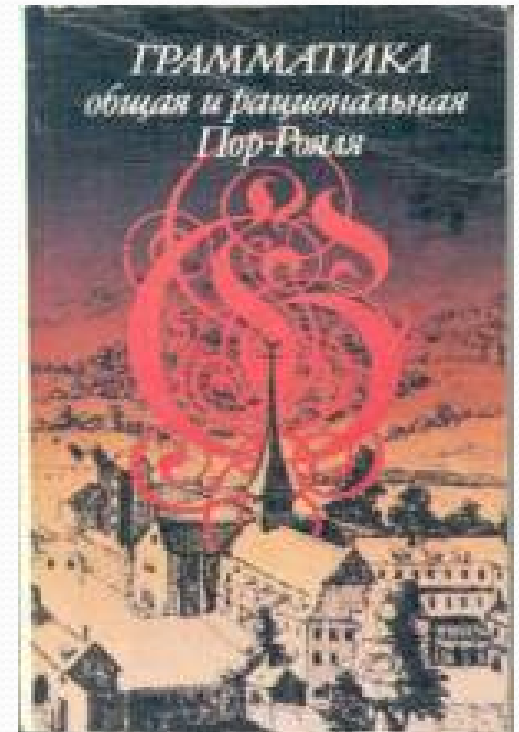

Ще у Граматиці Пор-Рояля (17 ст.)

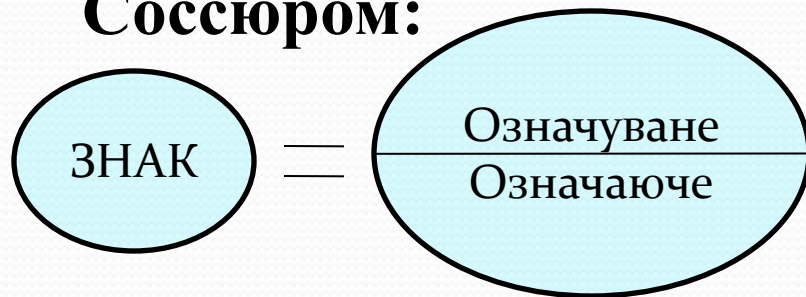
- Звуки використовують в якості знаків (signes) думок. Потім були створені фігури (зображення) для цих звуків. Люди часто переносили уявлення про знак письма (зображення) на річ;

4 правила за граматикою:

- 1) Кожна фігура має зображати певний звук, не позначаючи на письмі те, що не вимовляється;
- 2) Кожний звук нехай зображується однією фігурою, щоб не вимовлялось те, що не написано;
- 3) Щоб кожна фігура позначала лише один звук: простий чи подвійний;
- 4) Щоб один і той самий звук не позначувався різними фігурами.

Властивості та структура мовного знака за Ф. де Соссюром:

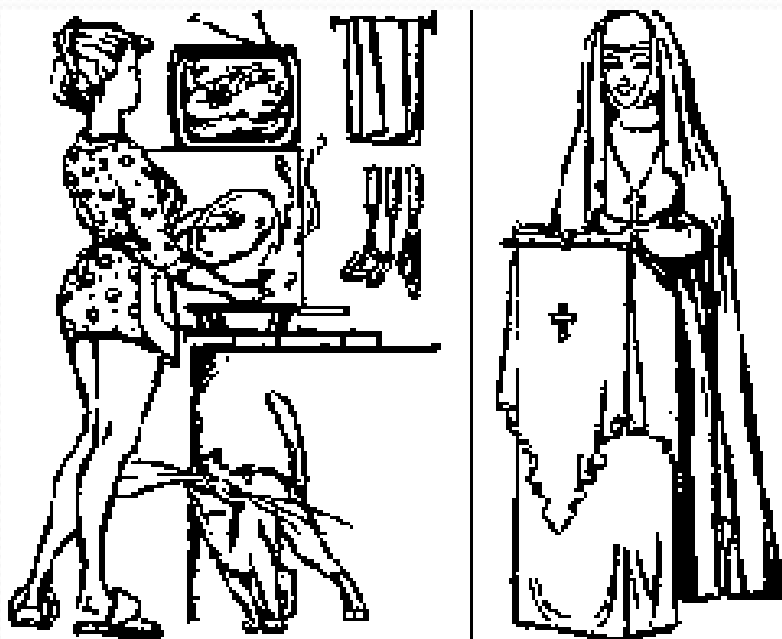

- довільність
- умотивованість/невмотивованість,
- диференційність,
- немінливість (стійкість)/мінливість,
- лінійність (протяжність) значення
- значимість.

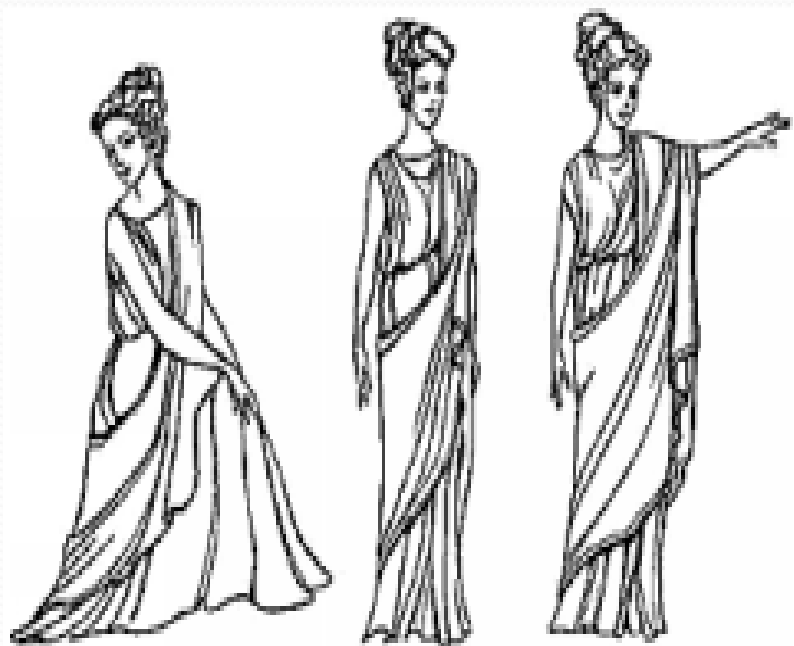
«Курс загальної лінгвістики»
(1916)

Знаки-символи – це переважно візуальні знаки, які не мають очевидної мотивації властивостями позначуваного і використовуються для вираження масштабно узагальненого уявлення про позначуване.

Поясніть, які елементи одягу та інтер'єру є знаками-символами?

- **Знаки-копії** (іконічні знаки) являють собою репродукції, які більшою чи меншою мірою подібні до позначуваного (напр., фотографії, картини, скульптури і т. ін.).

Поясніть, чому, наприклад, драпірування одягу моделі може вважатися іконічним знаком?

- **Знаки -сигнали** (імперативні знаки) – це спеціального призначення знаки, що спонукають до початку, продовження або до закінчення якоїсь дії.

Для регулювання руху по смугах проїзної частини (особливо там, де можливо реверсивний рух), застосовують спеціальні світлофори.

1) червоний Х-подібний сигнал забороняє рух по смузі;

2) зелена стрілка, спрямована вниз, дозволяє рух;

3) додатковий сигнал у вигляді діагональної жовтої стрілки інформує про зміну режиму роботи смуги і вказує напрям, в якому її необхідно залишити.

Знаки -ознаки (знаки -прикмети, знаки -індекси) характеризуються тим, що вони пов'язані як природне явище з позначуваними предметами.

Поясніть, ознакою чого є блискавка.

Поясніть, чому моделей часто представляють на фоні води.

Знаки

```
graph TD; A[Знаки] --> B[природні<br/>(знаки-ознаки)]; A --> C[штучні]; B --> D[мовні]; C --> E[немовні]; D --> F[основні<br/>(знаки<br/>природної<br/>мови)]; D --> G[допоміжні<br/>(знаки<br/>штучної<br/>мови)]; E --> H[знаки-сигнали]; E --> I[знаки-символи]; E --> J[знаки-копії]; E --> K[інші<br/>умовні<br/>знаки];
```

природні
(знаки-ознаки)

штучні

мовні

немовні

основні
(знаки
природної
мови)

допоміжні
(знаки
штучної
мови)

знаки-
сигнали

знаки-
символи

знаки-
копії

інші
умовні
знаки

НИК М НОВИЧ (10 грудня 1927, Городок, Вітебської області Білорусі) — ізраїльський вчений, філолог, автор російсько-івритських та іврито-російських словників, семіотик.

У деяких підручниках почали сьогодні викладати історію розвитку цивілізації, спираючись на класифікацію знакових систем А. Соломоника.

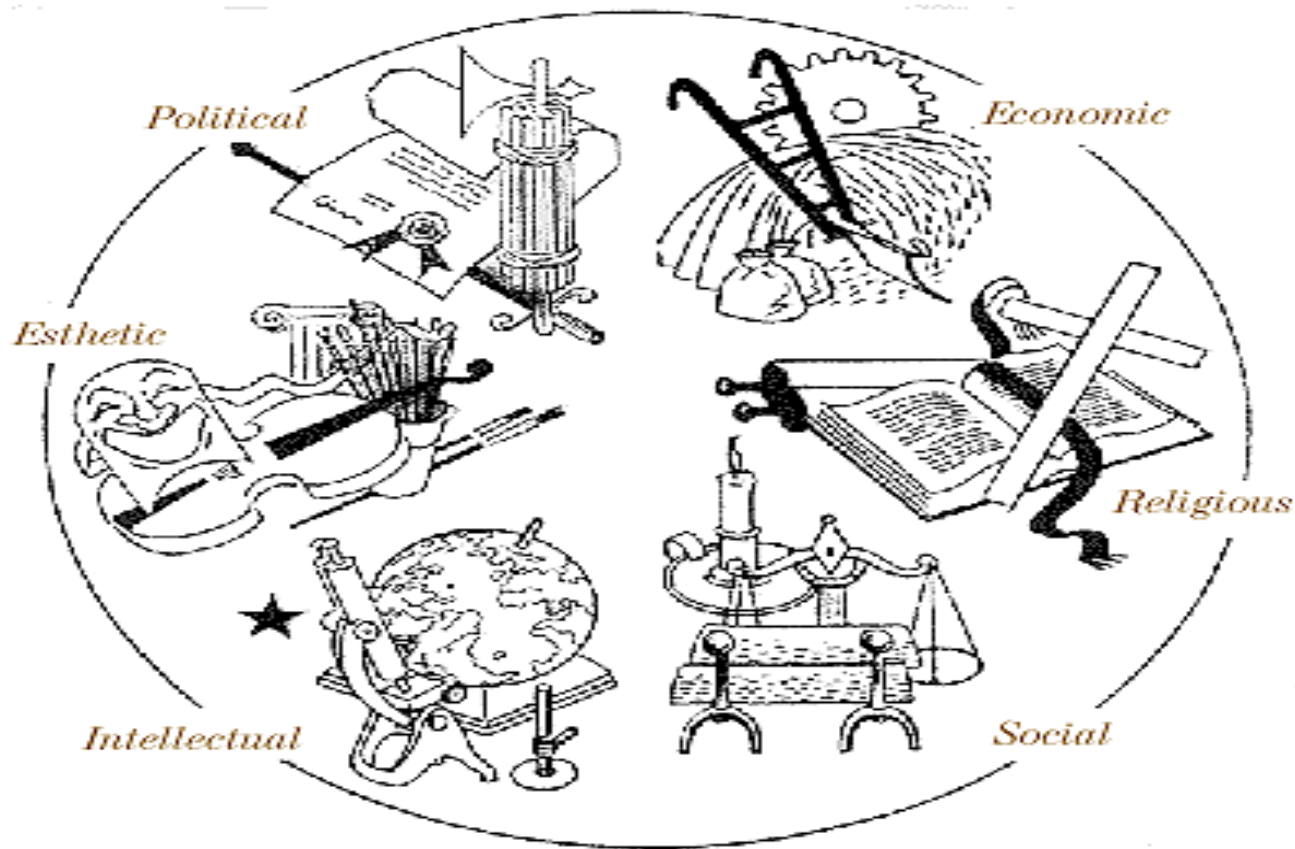
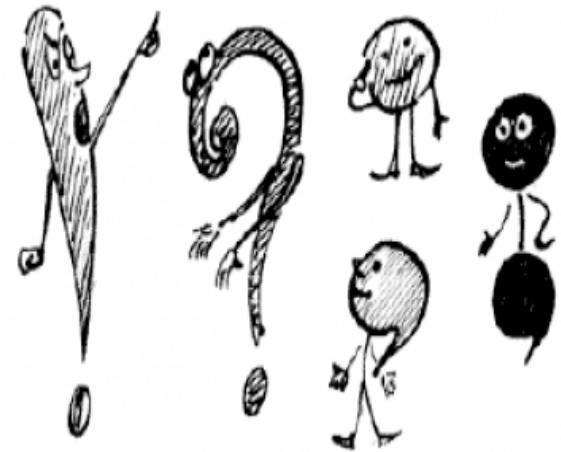

Иллюстрация из книги:

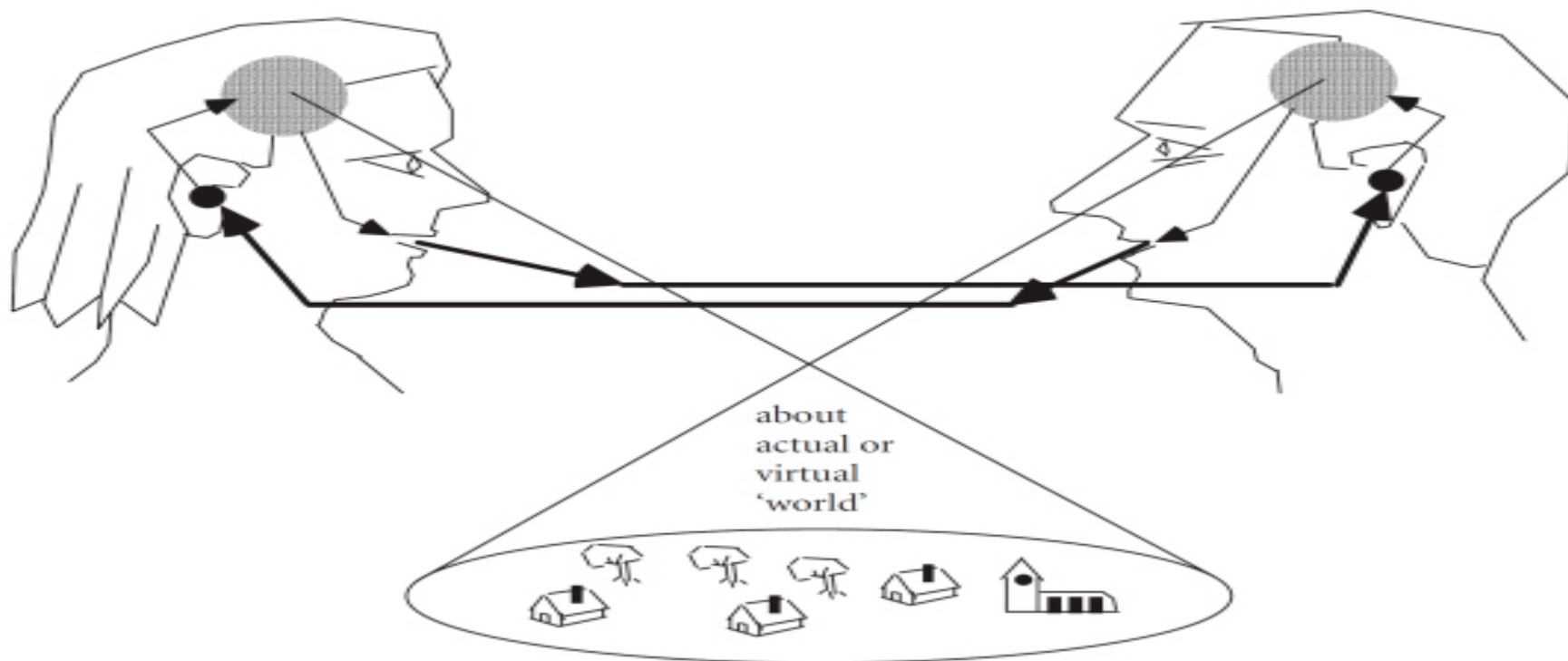
Wallbank T.W. & Taylor A.M. Past and Present. The University of South California, 1959

ВЛАСТИВОСТІ МОВНОГО ЗНАКА:

- 1) універсальність;
- 2) еволюційна змінність і розвиток;
- 3) мають здатність породжувати нові мовні знаки, зокрема шляхом словотворення: *аграрна промисловість => агропром, морити голодом => голодомор* і та ін.;
- 4) одночасно продукт і засіб людського мислення, на відміну від інших знаків;
- 5) безмежність сфери поширення;
- 6) завжди є двосторонніми: вони мають матеріальне (звукове) вираження і закріплене за ним означуване, тобто завжди предметно співвіднесені з денотатом і здатні вживатися без безпосереднього зв'язку з денотатом (пор. неможливість диму без вогню, фотографії без людини і т. ін.).

- Мовний знак є суспільним витвором, спроектованим на комунікативні потреби суспільства; він чуттєво сприймається як матеріальна одиниця, як субститут іншого (первинного) предмета і характеризується зовнішніми ті внутрішніми відношеннями.

Мова як особлива знакова система

- Мова є первинною знаковою системою людини. Вона практично не має ніяких ситуативних обмежень і здатна формувати будь-яку думку, виражати емоційно-психічний стан та волевиявлення людини, навіть ті почуття, які викликає музика, образотворче мистецтво і т. ін., бо і в їхній основі лежить мовленнєва діяльність.
- Мовна знакова система має не статичний, а динамічний характер, поступово розвиваючись і змінюючись як формально, так і за змістом (позначуваним).
- Елементи мовної знакової системи внаслідок сполучуваності між собою здатні створити нові значення, раніше не відомі мові.
- Мовну знакову систему неможливо повним обсягом змоделювати за допомогою сучасних математично-кібернетичних апаратів, електронно-обчислювальних машин, хоч такі спроби і є (машинний переклад, інженерна лінгвістика), що цілком можливе для інших штучних знакових систем.

Дякую за увагу!

Учіть “Загальне мовознавство”!

